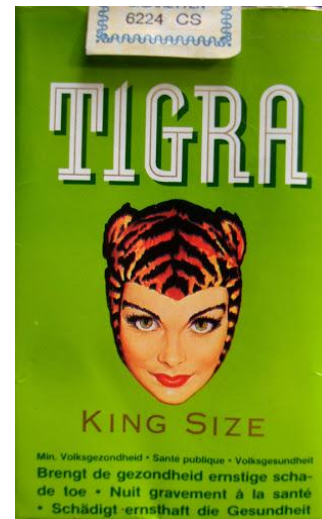

UITGEROOKT

Sinds dit jaar zijn verpakkingen van tabaksproducten, zoals sigaren en sigaretten, verplicht grijsgekleurd. Het is dus voorgoed voorbij met het Brasschaatse Tigrameisje, de arrogante Marlboroslogan 'Veni vidi vici' en de dromedaris die verwarring zaaiend het logo was van Camel. En maar goed ook, want elke maatregel tegen de populariteit van roken, is meer dan terecht. Toch blijft de vraag, waarom overheden roken niet gewoon verbieden in het belang van de volksgezondheid. Is het om het begrotingstekort te kunnen beperken via taksen of omwille van de schrik voor een zwart circuit met mogelijk nog schadelijkere producten? Het op lange termijn laten uitdoven van de tabaksverkoop, zoals men nu reeds meer dan twintig jaar aan het proberen is, is wellicht wel de manier van de minste weerstand. Al is deze methode naar alle waarschijnlijkheid ook nog enkele decennia verantwoordelijk voor tienduizenden tabaksgerelateerde overlijdens.

Iedereen kent nu al wel mensen die overleden zijn door de gevolgen van roken. Ook ik ben daar bij. Twee van mijn grootouders zijn gestorven door de effecten van hun verslaving aan de brandende kankerstokjes. Beschouw de rest van dit artikel dan ook niet als een ode aan de in nicotineblauw gesluerde herinneringen uit mijn kindertijd, maar eerder als een verbaasde terugblik op die periode, met anekdotes, die vooral voor jongeren, in deze tijden vrij absurd lijken.

Hoewel er al jaren voordien, maar vooral sinds de jaren zestig heel wat wetenschappelijke studies werden gepubliceerd over de schadelijke gevolgen van roken en ik pas in 1988 geboren ben, is ook mijn kindertijd en jeugd volledig bewasemd met rookpluimen en is ook elke cel in mijn lichaam met smoor doordrongen als een stuk gerookt spek.

Binnenshuis, op café, op restaurant, in het vliegtuig, op het openbaar vervoer, op school, op het werk, in het ziekenhuis en zelfs in de naschoolse kinderopvang. Men rookte vroeger echt overal en dat zelfs tot nog niet zo lang geleden. Mijn vroegste herinneringen aan deze tijd, zijn die uit mijn kleuterjaren. Ik denk hierbij steeds als eerste aan de kantine van de clayduifschietters in Tielen. Ik zie mezelf als kleuter binnen stappen, samen met mijn Bastosrokende vader, in een ruimte die op z'n minst gezegd toxisch was voor mijn kinderlongen, waarbij de indoorwolk van teer en nicotine het zicht sterker belemmerde dan dichte ochtendmist en instant mijn kleding omtoverde tot een niet klevende nicotinepleister. Binnen werd ik dan verwelkomd door mijn al even verslaafde grootouders, een dertigtal andere rokers en als kers op de taart, de sigarenrokende Achiel Dresselaerts, die zijn kwalijk riekende adem tot mij richtte met de voor ons nu al even ongezond klinkende woorden aan een kleuter: "Moete gij nen Bifi-worst en ne chips hebben bij uwe cola?". De plakkende tafels en de vreselijke toiletgeur vielen mij toen niet in het minst op, dankzij al dat gesmoor.

Maar er is wel meer geroekte cafécultuur die ik uit die periode heb onthouden. Zo kwam ik in de namiddag wel eens met mijn grootmoeder en haar goede vriendin Tonia Odeurs bij De Witten Driesen en Suzanne in hun café op de hoek van de Broekstraat en Tielendorp, stamcafé van het inmiddels in stilte verdwenen Tielense brandweerkorps en tevens dat van de duivenmelkers. Ook de eigenaars rookten daar achter de toog en ook al was het nog maar net namiddag, toch was de sigarettenwalm daar al aanzienlijk. Om even op adem te komen, ging ik dan naar het toilet, want daarvoor moest je langs de achterdeur nog echt langs een open koer. In de toiletten zelf, had je dan wel weer asbakjes aan de muur of mee verwerkt in het porselein van een urinoir. Waar zo'n peukenhouder ontbrak, kon je vaak heel wat brandplekken zien op het waterreservoir.

Ook mijn herinneringen aan Onder den Toren bij Jos en aan De Valk in Gierle bij mijn oudnonkel Ed en zijn vrouw Mia, zijn gevuld met blauwe rook, zei het wel lichtjes weggeknetst door de niet immer efficiënte afzuigkap.

De autorit naar De Valk was al niet veel beter. In de auto werd ook gerookt. Bij goed weer met de raam op een kier, maar bij koud weer en bij regen natuurlijk met de ramen dicht, want je zou maar eens een 'flèures moeten opscharen'!

Ook in huis werd de zichtbaarheid beperkt en het reukvermogen aangetast. Vooral aan de salontafel was er een slagveld van lege pakjes, tabaksresten en een overvolle asbak, die bij de minste luchtverplaatsing, als een uitbarstende vulkaan, assen over het tafelblad verspreidde. De lege pakjes zorgden 's avonds vaak voor paniekaanvallen bij mijn ouders, die als de bliksem nog een nieuw pakje gingen kopen op café, om de nacht door te geraken. Ook op zondag zou een smogalarm wel handig zijn geweest bij mijn grootouders. Er waren daar meer dan tien rokenden in één leefruimte, waarbij mijn grootvader met vergeelde rokersvingers wellicht nog het grootste aandeel had in de luchtvervuiling.

Mijn overgrootmoeder rookte niet, ze was dan ook opgegroeid voor de Tweede Wereldoorlog, toen roken nog een vooral mannelijke bezigheid was. Toch had ook zij een asbak klaar staan en gebod haar Kempische gastvrijheid haar zelfs om gasten in huis naast iets te drinken, ook iets te roken aan te bieden uit een sigarenkist. En net zoals bij een koekjesmix, bevatte het kistje voor ieder wat wils.

Toen ik in de lagere school terecht kwam en ik al wat meer verantwoordelijkheid kreeg, werd mij wel eens gevraagd om een pakje sigaretten te gaan kopen bij Roes en later in combinatie met een lottoformulier bij 't Smedtje, wat toen nog gewoon kon en waar niet eens vreemd voor werd gekeken. Nooit stelde ik daarbij de vraag welk pakje, want dat wist ik vanbuiten. De ene kant van de familie bestond voornamelijk uit Barclayrokers en de andere kant hield het bij het Belgische Bastos, hoewel mijn aangetrouwde nonkel de wat zwaardere Gauloises teugde. Heel af en toe, werd er nog wel eens een pijp gerookt, maar dat was eerder uitzonderlijk en ik kende niemand die het routinematig deed.

Op school was het verdacht dat het rookalarm van de lerarenkamer, de chalet, niet dagelijks afging en was soms de geur van teruggekregen taken ook maar bedenkelijk. Een leraar, die tevens kunstenaar was, was echt de subtiliteit zelf en blies zijn sigarettenrook tijdens de les aan de straatkant van de school door de raam naar buiten.

Op het einde van mijn lagereschoolperiode, kwamen de eerste voor mij merkbare beperkende maatregelen tegen roken. Zo mocht er toen geen reclame meer worden gemaakt voor tabaksproducten bij sportevenementen en mochten kinderen niet langer sigaretten kopen. Neen, zelfs niet langer chocolade snoepsigaretten, hoewel die nu nog steeds als chocolade krijtjes worden verkocht.

Ik kwam voor het eerst in contact met die maatregelen, toen ik van mijn grootmoeder, die nog wat sigarettenas in de soep liet vallen en gewoon verder roerde, tweehonderd frank meekreeg voor haar volgende lading, maar in de winkel geen pakje meer mee kreeg, ook al wisten ze voor wie ik een pakje kwam halen.

Snoepsigaretten uit de jaren 90. In mijn herinneringen toen al enkel nog te koop in de GB (lees: den bazaar) te Turnhout

Ook in huis klaarde de mist deels op. Mijn vader en mijn grootvader stopten van de ene op de andere dag met roken. Mijn vader kwam tot die beslissing tijdens de Fanfarefeesten, wat vreemd genoeg in mijn ogen naast een bacchanale bedoening, ook een heus rookfestijn was. Mijn vader was ook plotsklaps volledig anti-roker. Dit maakte het voor mij de daaropvolgende jaren niet echt makkelijker, want ook ik bezweek en raakte verstrengeld in de kwaadaardige tentakels van de tabakslobby. Eerst nog vrij onschuldig, daarna als een nicotineverslaafde.

Mijn rokersdebuut kwam er toen ik twaalf was, met het stiekem aanschaffen van een pakje L&M met muntsmaak, illegaal verkregen aan de sigarettenautomaat in Turks restaurant Oriënt. Ik heb het toen samen met twee vrienden opgerookt aan het bruggetje over de Molenbroekloop in de Harredonken. Ik teugde mijn toegekende aantal cilindertjes netjes en zelfs enigszins met smaak leeg, maar mijn vrienden moesten erg hoesten, werden licht draaiërig en moesten al snel voor een dringende grote boodschap het thuisfront opzoeken. Het bleef toen en gedurende de volgende vijf jaar bij dat ene pakje.

In het middelbaar werd de sociale druk om te roken verder opgevoerd, want ondanks de verdere beperkende wetgeving, zag ik steeds meer leeftijdsgenoten beginnen met 'paffen'. En ook hier waren de leraren het toonbeeld van luchtweghygiëne. In het Sint-Victorinstituut, waar ik zelf les volgde, was er een klein kamertje dat officieel de benaming 'Bibliotheek' had, maar waar bijna geen enkel boek te bespeuren viel en waartoe de leerlingen ook nooit toegang kregen. Wanneer je er passeerde, hoorde je binnen bulderlachende leerkrachten en overviel tot buiten je dezelfde geur als die van in de groezelige rokerskamertjes in het ziekenhuis. De leerlingen van de derde graad, die een eigen speelplaats hadden, kregen het privilege van zo'n kamertje niet. Wel hadden ze het verworven recht om te roken, zei het noodgedwongen op hun eigen speelplaats. Toen ik in het zesde zat, werd dit wel beperkt tot de helft van die speelplaats met een witte verflijm als waardeloze bescherming voor de niet-rokers aan de andere kant.

Ook op de trein naar school, leerde ik zo'n scheiding kennen, namelijk tussen niet-rokers- en rokerswagons. Vaak ging ik speciaal in de rokerswagon zitten, omdat het daar rustiger was en je er dus ook makkelijker een zitplaats kon vinden. Daarnaast ontstonden er op café en op restaurant na de millenniumwissel die twee zones, maar omdat het doorgaans om één ruimte ging, was het nut hier vaak ver zoek.

Net voor de kettingreactie in echt drastisch beperkende maatregelen tegen roken, beging ik op een feestje bij een vriendin thuis, een grote fout die mij uiteindelijk ook aan een ketting ketende. Ik werd omringd door een gezellig ogende puffende vriendenkring, van waaruit verschillende keren een hand naar mij werd uitgestoken met daarin een geopend pakje waaruit reeds één of twee naar mij lonkende tabaksrolletjes suggestief waren omhoog geschoven. In de andere hand was de aansteker reeds in aanslag. Na een aanzienlijke dosis alcohol, gaf ik er uiteindelijk aan toe en tegen het einde van de avond, had ik een half pakje Camel door mijn luchtpijp gejaagd. De ochtend nadien had ik een niet al te prettig gevoel in mijn keel, maar net zoals met de nog ergere kater die ik ook had, leerde ik er weinig uit en was ik voor jaren verkocht. Door een leemte in het lokale Camelaanbod, werd mijn definitieve merk echter Marlboro.

Verbodsbordje aan het militair domein ter hoogte van Kraanschot. Ooit geplaatst als waarschuwing voor het brand- en ontploffingsgevaar, respectievelijk van het bos en van de daarin vele aanwezige munitiedepots.

Zomaar overal roken, zoals in mijn kindertijd, kon toen al niet meer. Ik leerde al snel meerdere plekken kennen met een rookverbod. Voordien kende ik zo'n rookverbod enkel van op de bordjes aan het militaire domein en door de geschilderde tekst in de schrijnwerkerij van mijn grootvader. ("Verbooden te roken!" stond daar zelfs nog vooroorlogs gespeld te lezen.) Het stond er ook enkel omwille van het brandgevaar en niet omwille van gezondheidsrisico's.

En aan deze risico's dacht ik als typische zichzelf onsterfelijk wanende tiener toen ook nog niet. Meer nog, om wat variatie in mijn rokersdieet te brengen, kocht ik zo af en toe wel eens Black Devils, sigaretten met vanille- of chocoladesmaak, gehuld in zwart papier. Ik probeerde op feestjes ook de Oosterse mierzoete smaken van de waterpijp, die toen onder tieners enorm aan populariteit won. Sporadisch 'degusteerde' ik zelfs een sigaar.

Verder werd ik ook kampioen in allerlei aan roken gelinkte trucjes: De verdwijnende sigaret, aan het oog onttrokken achter mijn duim; kringetjes blazen; sigaretten in een geldbiljet rollen en dit plooiën om daarna onder tromgeroffel de ongeschonden sigaret er terug uit te toveren; en natuurlijk het cellofaantje van het pakje laten roken.

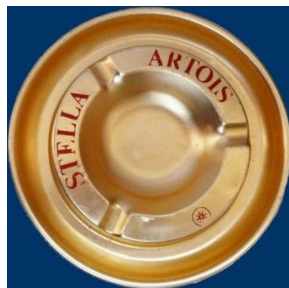

In mijn tienerjaren, leerde ik daarnaast wel enkele lelijke kanten kennen van het roken. Zo zag ik in Lichtaart op Hukkelkermis een leeftijdsgenoot die zo walgelijk verslaafd was, dat hij peuken aan het oprapen was, om de restjes tabak daaruit, terug samen te stellen tot een volle zelfrol, bij gebrek aan geld. Mijn grootmoeder kreeg in deze periode ook enkele aan adervernauwing door roken gerelateerde hartaanvallen en verder viel het tijdens looptesten bij LO, wel degelijk op, dat de rokers sneller buiten adem waren en na afloop ook nog eens vanuit het diepste van hun halfweggeteerde longen bassend en schijnbaar bijna stervend moesten hoesten.

De prijs van mijn pakje sigaretten heb ik zien evolueren van vier euro in 2006, naar negen euro in 2019. Voor velen waren de prijsstijgingen niet genoeg om te stoppen met roken, maar wel genoeg om af te stappen van hun gebruikelijke rookgewoonten. Zo ontstonden er nieuwe goedkopere merken, zoals Elixyr en Next en stapten steeds meer mensen over op zelfrol met halfbelgische Rizlavloeitjes. Er kwamen ook heel wat amateursigarettschieters bij, die hun eigen cilindertjes met tabak vulden via een al dan niet automatische schietmachine. Mijn grootmoeder en ook mijn vriendin, konden zich een hele avond amuseren met het vullen en tegelijk het oproken van sigaretten.

De age coin deed in mijn tierjaren ook zijn intrede. Bij sigarettenautomaten moest je nu eerst die speciale munt inwerpen, vooralleer je een pakje kon kopen. Die munt kon je krijgen bij de uitbater op vertoon van je identiteitskaart. Dit verzekerde de uitbater van je leeftijd. Onder zestien, kon je zo niet langer aan sigaretten geraken. Dacht men, want enkele patrons riskeerden liever een boete en zetten gewoon een bakje met age coins boven op de automaat. Iemand in Kasterlee verkocht deze munten zelfs aan min zestienjarigen aan twee euro per stuk.

Later, toen ik als twintiger nog steeds op mijn slaapkamer en zelfs liggend in bed rookte als een ketter, werd binnenshuis roken steeds meer 'not done'. Indoorasbakken behoorden dan ook steeds minder tot de standaardinboedel van een woning. Wanneer ook de rook om onze hoofden verdween in de horeca (2010-2011), behoorde de binnenhuisasbak al helemaal tot het verleden. Van de overdreven grote Tuborgasbak bij mijn grootouders over de typische blikken café-asbak en soms originele decoratieve stukken, tot de draaiasbak op een voet. Allen werden stilaan afgedankt en zelfs in tweedehandswinkels steeds slechter verkoopbaar.

Buiten had je nu steeds meer rookpalen en op sommige plekken peuktegels. Soms werd er zelfs een rokerskot voorzien, zodat men niet in de regen moest staan.

De steeds strengere regelgeving gedurende de jaren dat ik in de twintig was, brachten ons uiteindelijk tot de situatie zoals we ze nu kennen.

Van een Belgische tabaksindustrie, kunnen we al jaren niet meer spreken. De grote fabrieken (denk bijvoorbeeld aan Agio in Geel) zijn reeds tientallen jaren gesloten en de Wervikse tabaksteelt is verkommerd tot slechts een folkloristische nevenactiviteit. Ook de inheemse merken (Belga, Boule d'Or, Saint-Michel, ...) zijn bijna allemaal verdwenen.

De nog wel bestaande Belgische roker, die nu nog zo'n 15% van de bevolking als compagnon heeft, is een paria geworden en kan zo stilaan zijn favoriete tijdverdrijf en stressverlagende tic, bijna nergens meer uitoefenen. Zelfs in open lucht op een terras, wordt er al eens lelijk gekeken bij het geluid van een 'allumeur', waarmee men het plannetje van die asociale roker om er eentje te op te steken, in de kiem wil smoren.

Wel begrijpt men nog de hipster, die sporadisch of met een lichte nostalgie naar oude gebruiken, al eens een lokaal en ambachtelijk geproduceerde sigaar of een met toch wel wat streken aangestoken pijp rookt. En ook de inmiddels ongezond aangetoonde e-sigaret, is nog meer aanvaard dan de klassieke sigaret.

Zal ik in een nabije toekomst het rokerige verleden van vergeelde met teer doordrongen gordijnen, die maandelijks moesten gewassen worden, omdat men binnen 'smoorde gelek nen Turk'; sloefen sigaretten als vergiftigd kerstcadeau; vaak prachtige rokersstemmen met een minder prachtige rokershoest en brandplekken in uitgaanskledij of tapijten missen? Neen, maar zoals bij alles dat verdwijnt, kan ik ook bij dit deeltje van onze cultuur mij niet ontdoen van een, in dit geval, waarschijnlijk enigszins misplaatst jeugdsentiment.

Ik ben benieuwd hoe men verder de overgebleven tabakscultuur nog krijgt uitgerookt en of ook ik ooit eens de klik zal vinden om uitgerookt te zijn.

Ief Nuyts

Voor de gehele geschiedenis van het roken, verwijs ik u graag door naar het internet, maar voor het "gouden" tijdperk van het roken, 1945-1980, specifiek in onze gemeente, doe ik liever een beroep op de verhalen van ooggetuigen en ervaringsdeskundigen. Wie zijn verhaal kwijt wil over die periode, kan dat doorsturen naar: nuyts.ief@heemkringklt.com

